

УДК 94 (477) «XIX-XX»

М.М. Грабар

**РОЗДІЛЬСЬКИЙ МАЄТОК ЯК ВЛАСНІСТЬ ГРАФА КАРЛА ЛЯНЦКОРОНСЬКОГО У
ГАЛИЧИНІ (ДРУГА ПОЛ. XIX – ПОЧ. XX СТ.)**

У статті на тлі архівних документів, які переважно вперше вводяться до наукового обігу, аналізується господарська діяльність, прибутковість та рентабельність поміщицьких маєтків у Галичині в другій половині XIX – на початку XX ст., на прикладі Роздільського маєтку Карла Лянцкоронського.

Ключові слова: Галичина, Лянцкоронські, фільварок, прибуток, оренда, чини.

В статье на фоне архивных документов, которые преимущественно впервые вводятся в научный оборот, анализируется хозяйственная деятельность, прибыльность и рентабельность помещичьих

имений в Галичии во второй половине XIX - начала XX в., на примере Роздольского имения Карла Лянцкоронского.

Ключевые слова: Галичина, Лянцкоронские, фольварк, прибыль, аренда, чини.

The article on the background of archival documents, mostly first appeared in the scientific use, analyzes the economic activity, profitability and return on landlord estates in Galicia in the second half of XIX - early XX century on the example of Karol Lanckoronski Rozdil estate.

Key words: Galychyna, Lanckoronski family, folwark, profit, renting, rent charge.

Постановка проблеми. Для характеристики соціально-економічного розвитку Галичини в складі Австро-Угорщини, форм власності на засоби виробництва, організації виробничого процесу необхідно враховувати різноманітні сторони розвитку економіки, в тому числі господарську діяльність маєтків великих землевласників, яка відіграла важливу роль в житті Коронного краю. Розвиток господарства у Галичині в другій половині XIX – на початку XX ст. був пов'язаний з модернізаційними процесами, за яких відбувається проникнення ринкових та розвиток капіталістичних відносин. Аграрна реформа 1848 р. відбивалася і на зміні соціально-економічного становища великих землевласників.

Аналіз актуальних досліджень. Серед перших дослідників у вивченні проблеми поміщицького господарства Галичини були польські історики та статисти кінця XIX – початку XX ст. Ф. Буяк [32], Г. Діаманд [33], Т. Пілат, [36; 38], Т. Рутовський [35]. Суттєвий внесок з окресленої проблеми зробили радянські історики Є. Гуменюк [4], Г. Ковальчак [6], М. Кравець [7], П. Свежинський [10] тощо.

За останнє десятиліття українські історики значну увагу приділяють вивченню характерних рис магнатських маєтків періоду капіталізму в Україні та розгляду їх еволюції на основі зміни поміщиками економічної позиції в соціальній структурі суспільства. До них слід віднести дослідження Л. Горенко [3], О. Лобко [8], Н. Темірової [11]. Проте, ці питання на сьогодні залишаються маловивченими щодо Галичини. Серед найновіших досліджень історіографічної проблеми цього напрямку треба відзначити дослідження М. Вітенка [2].

Джерельну основу дослідження становлять документи родинного фонду «графи Лянцкоронські» Центрального державного історичного архіву України у м. Львові. Передусім, із використаної актової документації багатий фактологічний матеріал подають щорічні фінансові звіти маєтку, в яких відбита вся фінансова діяльність маєтку – доходи з фольварків, оренди, лісів, промислових об'єктів

тощо, а також видатки на них. Важливим джерелом для висвітлення питання оренди дають орендні договори (контракти). В них вказувалося кому і на скільки орендувався маєток, сума грошового чиншу, яку посесор сплачував в піврічних частинах (ратах), обов'язки сторін. Для з'ясування стану магнатського маєтку важливу інформацію дають подавчі інвентарні описи фольварків, які здавались в оренду та описи маєтків. На підставі цих документів автор головним чином і побудував свої розрахунки та простежив економічне становище магнатського маєтку, як важливий чинник господарської діяльності аграрного сектору в Галичині в зазначений період.

Мета статті полягає у висвітленні картини функціонування поміщицького господарства у Галичині, його рентабельності, динаміки розвитку його основних галузей на прикладі Роздільського маєтку Карла Лянцкоронського.

Виклад основного матеріалу. Домінуюче місце у господарстві Галичини у зазначений період займало сільське господарство. Земельна власність поділялась на дві категорії – табулярну (землеволодіння римо-католицької та греко-католицької церков, магнатів і шляхти) і рустикальну (селянські землі). Перша була зосереджена в руках польських і сполонізованих у XVI – XVII ст. українських магнатських родів князів Любомирських, Сапегів, Яблоновських, графів Потоцьких, Дідушицьких, Голуховських, Скарбків, Замойських, Баденів, Стадіонів, Лянцкоронських і ін. Табулярна власність краю на 1852-1866 рр. становила 2461 тис. га (44,4% землі), у 1889 р. – 2328 тис. га (42,1%), а в 1902 р. – 2229 тис. га (на 2,2%) менше. У 1902 р. магнатам належало 27,2% орних земель, 84,7% - лісів, 48,6% пасовиськ і полонин, 34,1% становили луки і городи [32, s. 265-266; 33, s.48-49]. Причинами зменшення магнатського землеволодіння з 1855 по 1902 рр. у Східній Галичині були ліцитація (продаж маєтків за борги через аукціон), парцеляція (роздроблення землі на малі ділянки та її розпродаж).

Роздільський маєток розташовувався у Жидачівському повіті «Королівства Галичини і Володимирії...» (нині Миколаївський район Львівської області), простягнувшись уздовж р.

Дністер. До першої половини XIX ст. маєток належав родині графів Жевуських. Після смерті у 1831 р. останнього з Жевуських – Вацлава, і при одруженні Антонія Лянцкоронського з Людовікою Жевуською він стає власністю графів Лянцкоронських. [1, с. 247].

Згідно заповіту Казимира Лянцкоронського складеного 14 лютого 1874 р. у м. Відні, даний маєток перейшов у власність його сина Карла [13, арк. 1-5]. Граф Карл Антоній Леон Людвік Лянцкоронський (4.11.1848 – 15.07.1933) був спадковим членом Палати Панів в австрійській Державній Раді (з 1874 р.), цісарським австрійським шамбланом (камергером) (з 19 грудня 1878 р.). На початку 1914 р. – охмістр двору цісаря Франца Йосифа I, мальтійський кавалер (з 13 червня 1873 р.), кавалер ордену Золотої Руни (з 12 квітня 1903 р.) [34, с. 526-527; 12, арк. 2]. Крім Роздільського маєтку, у Східній Галичині до його маєткового комплексу входили Комарнівський ключ, який розташовувався у Рудківському повіті та Ягольницький – у Чортківському, у Королівстві Польському належав Водзіславський ключ, та маєток Фрауенвальд у Штирії [37, с. 442]. У 1890 р. загальна площа галицьких маєтків К. Лянцкоронського сягала 35186 моргів землі, з яких 12590 займали ліси, 22596 – інші землі [38, с. XLVIII]. Один і той же ключ, як одиниця територіально-господарського поділу приватних маєтків, міг в різний час складатися з різної кількості фільварків. Центральна каса галицьких маєтків Карла Лянцкоронського знаходилась у Комарні.

До Роздільського ключа входили містечко Розділ із селами Березина, Крупсько і Малехів, які становили три фільварки. Площа маєтку сягала 4236 моргів землі, де 835 займала орна земля, 325 становили луки, 503 – пасовиська, 2528 – ліси і 45 – мочари. На 1897 р. весь маєток оцінювався у 885894 злотих ринських [5, с. 37, 76, 91-92]. Ціна одного моргу орної землі коливалася від 100 до 120 злотих, лук – 100 злотих, пасовиськ – від 70 до 80 злотих [28, арк. 1-2]. За даними фінансових звітів ключа з 1878 по 1896 рр. всі фільварки маєтку перебували у власній адміністрації.

Організаційним центром магнатського землеробства був фільварок – комплекс житлових і господарських будов, тваринницьких ферм, угідь та майстерень, на яких поміщик вів власне господарство, застосовуючи найману працю селян. У галицьких маєтках Лянцкоронських виробництво хліба спрямовувалося на продаж, а також система посівів враховувала насамперед потреби власного господарства. У роздільських фільварках серед зернових вирощували пшеницю, жито, ячмінь, овес, просо, гречку, кукуруд-

зу, серед технічних – картоплю, ріпак, хміль. На підставі річних звітів, доходи від реалізації продуктів рослинництва були наступні: 1880 р. – 16028 зл., 1882 р. – 19138 зл., 1885 р. – 17600 зл. [16, арк. 4 зв.; 18, арк. 3; 21, арк. 1]. Більше половини вирощеного в фільварках зерна було продано на ринку самого маєтку.

Капіталістичні відносини стимулювали поміщика до переходу на нові раціональні методи обробітку землі, зокрема, застосування сучасних багатопільних сівозмін, внесення добрив, меліорації. Помітне місце в агротехнічних заходах К. Лянцкоронського займала меліорація ґрунтів, лук, пасовиськ, в даному випадку такий ефективний її вид як дренаж, копання ровів, бетонування каналів. У 1901 р. на проведення таких робіт власником було затрачено 16838 корон [31, арк. 1].

Неодмінну умову розвитку поміщицького господарства становило тваринництво, що не тільки забезпечувало тягловою силою та добривами, давало харчування для «офіціалістів» та челяді маєтку, а й приносило значні доходи від продажу самих тварин та продуктів їхнього походження. Так, за 1878 – 1879 р. у трьох фільварках маєтку було продано 5 коней, 7 волів, 8 корів, 3 ялівки, 54 телят, 1 бугая і 2 свиноматки на загальну суму 1185 злотих. 3 фільварків Березина і Крупсько продали 55562 літри молока по 3 крейцари за літр і 28927 л. по 4,5 крейцарів на суму 2968 злотих [15, арк. 10]. 1883 р. прибуток від тваринництва приніс 5340 зл., 1884 р. – 5495 зл., 1885 р. – 4300 зл. [19, арк. 11; 20, арк. 12; 21, арк. 1].

Важливе місце у веденні господарства у маєтках Карла Лянцкоронського належало оренді. На підставі документів можна простежити, що в оренду здавалися фільварки, земля, млини, гуральні, стави, будинки, а також право пропінанції (монопольне право поміщиків на виробництво і реалізацію спиртних напоїв в своїх маєтках). Термін оренди фільварків в маєтках К. Лянцкоронського коливався від 6 до 12 років. У 1896 р. власником здається в оренду найменший за площею фільварок Малехів. З орендарем було укладено угоду. Ось приклад такого договору, складеного 25.06.1902 р. між уповноваженим Карла Лянцкоронського Йосифом Трояном та Віктором Коженним. Даний маєток загальною площею 379 моргів (з них 262 – становила рілля, 142 – луки, 380 – пасовиська і 19 – неужитки) власник здавав в оренду терміном на 6 років. Річний чинш становив 4400 корон, який посесор повинен сплатити у піврічних ратах кожних 1 липня і 1 січня; орендарем визнавався інвентар фільварку 1896 р., також орендар зобов'язувався за час оренди щорічно удобрити

гноєм 1/8 частину ріллі; згідно контракту власник оплачував земельний та будинковий податки, а також повинен забезпечити орендаря щорічно 30 підводами палива; посесор повинен застрахувати будинки від пожежі, та урожай від граду та вогню [29, арк. 3-8]. Таким чином, за допомогою укладеного орендного договору та інвентаря власник бажав забезпечити збереження гарного стану зданого в оренду маєтку. Відмовляючись на деякий час від ведення господарства власним коштом, поміщик ретельно контролював діяльність орендарів.

У 1900 р. К. Лянцкоронським було укладено договір оренди на 8 років з будівельною фірмою «Брати Кадени», на оренду земельних ділянок в с. Крупсько Роздільського ключа, на яких ламали камінь для регуляції р. Дністер. Орендар зобов'язувався сплачувати по 1 кор. 10 гелерів за кожний метр кубічний лапаного каменю [29, арк. 1-3].

Крім комерційної оренди, в маєтках Лянцкоронського існувала дрібна селянська оренда. Головним чином, селянам здавались в оренду пасовиська та луки, право вилову риби у Дністрі. Орні землі здавались значно рідше, переважно як незручні у користуванні. За нашими підрахунками, у 1895 р. за користування селянами пасовиськами, сіножаттями до ключової роздільської каси поступило 4530 злотих чиншу, що відповідало оренді 200 моргів землі [25, арк. 1 зв.-2].

В маєтку К. Лянцкоронського, крім виробництва сільськогосподарської продукції, інтенсивно діяли промислові сільськогосподарські підприємства. На території ключа діяли пивоварня, три водяні млини, цегельня та гуральня [36, с. 20, 120, 174].

Головне місце серед промислів у господарстві маєтку посідало гуральництво і броварництво, оскільки мало забезпечений доплив сировини з фільварків і ринок збуту – горілка та пиво за правом пропінації (у Галичині проіснувало до 1890р.) продавались своїм же селянам та міщанам Роздолу. У 1890 році газета галицьких радикалів «Народ» писала: «Що в самім Роздолі минаєся пива річно ... на весіля або хрестини, ба на іменини минаєся у міщанина 500 літрів або більше.» [9, с. 183]. Корчемна оренда була найбільш поширеною та прибутковою в селах Східної Галичини. За даними джерел у кожному селі Роздільського маєтку існувало по одній корчмі, орендарями яких переважно були євреї. Оренда з міської горілчаної пропінації в Роздолі за 1879 – 1880 рр. дала 3400 злотих прибутку, а також з оренди сільських корчм ключа – 1800 злотих, пивна пропінація з цілого ключа становила 1800 злотих, що складало

9,4% річного прибутку маєтку [16, арк. 1]. Тому й не дивно, що корчемні оренди приносили чималі прибутки, проте видатки на них були мінімальними.

До 1881 р. у Березині в оренду здавалася гуральня, з річним чиншем 800 злотих [17, арк. 12 зв.]. Вже наступного 1882 р. після повернення її з оренди, було зварено та продано 62483 літри горілки і 3226 літрів араку (алкогольний напій бл. 60% міцності) на загальну суму 18007 злотих [18, арк. 4]. У 1883 р. Березинська гуральня згоріла, і перестала функціонувати. У 1898 р. було отримано страхове відшкодування на суму 4000 злотих [27, арк. 7].

В грудні 1904 р. у Роздолі завершено будівництво нової пивоварні, на яку було затрачено 250960 корон. До липня 1905 р. було зварено 4300 гектолітрів пива з прибутком від продажу 97018 кор. У 1906 р. виробництво пива сягало 7800 гектолітрів на суму 134706 корон, 1907 – 7300 з прибутком від реалізації 136116 кор. [30, арк. 1-3]. На початку ХХ ст. дана броварня складала досить серйозну конкуренцію виробникам пива у Східній Галичині.

З розвитком рільництва безпосередньо було пов'язане млинарство. Чималу частину прибутків складали доходи від млинів, які також перебували у посесії. Наприклад, в 1878 – 1880 рр. з двох млинів у Роздолі і млина в Березині до каси ключа орендарями було заплачено 9000 злотих [15, арк. 10 зв.; 16, арк. 1]. У 1885 р. в Роздолі збудовано новий водяний млин, який мав чотири камені. За 1885 – 1886 рр. було змелено 1639 центнерів збіжжя на суму 1855 злотих [22, арк. 3 зв.]. У наступні 1887 – 1892 рр. річний чинш від орендованих млинів коливався від 2893 до 5350 злотих [23, арк. 1]. У 1893 р. в Родільському млині було встановлено парову турбіну, і відразу річний орендний чинш збільшився до 6100 злотих [24, арк. 6].

Збитковим підприємством у маєтку К. Лянцкоронського була цегельня. Згідно опису маєтку: «Як торгове підприємство представляє собою малу вартість, через мінімальне виробництво цегли (300 тисяч в рік)... Служить лише для власних потреб» [14, арк. 3].

У 1895 – 1896 рр., для прикладу, одержаний прибуток з ключа власник витрачав таким чином:

Таблиця 1. Баланс прибутків та збитків Роздільського ключа у 1895 – 1896 рр. (злоті ринські)

Стаття прибутку	Доходи	Видатки	Прибутки	Збитки
Ліси у власній адміністрації	15600	6757	8843	

Фільварок Березина у власній адміністрації	12842	9830	3012	
Фільварок Крупсько у власній адміністрації	7770	6428	1342	
Фільварок Малехів у власній адміністрації	6219	4831	1388	
Цегельня у власній адміністрації	247	486		239
Вапнярня в оренді	250	116	134	
Каменеломня у власній адміністрації	638	428	210	
Пасовиська над Дністром в оренді	3970	457	3513	
Пивоварня у власній адміністрації	19766	15429	4337	
Млини в оренді	5530	3735	1795	
Будинки чиншові	1183	571	612	
Перевіз на Дністрі в оренді	902	387	515	
Чинш за ґрунти в Роздолі	192		192	
Рибальство у Дністрі, чинш	30		30	
Гуральня		176		176
Стави, чинш	5		5	
Всього	75139	49631	25928	415

Таблицю складено за: [26, арк. 1-12]

Матеріали таблиці засвідчують, що прибутки над збитками склали 25508 злотих. Більшу половину прибутків 19132 злотих (74%) власник одержав з господарських об'єктів, які перебували у власній адміністрації. Іншу частину – 6796 злотих (26%) принесла орендна плата. Оренда відіграла важливу роль у бюджеті Роздільського маєтку. Після ліквідації права пропінатії К. Лянцкоронський втратив дуже важливу статтю прибутку. Надалі дефіцит у бюджеті маєтку покривали доходи від лісового господарства та пивоварні, які стали основним джерелом збагачення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, аналіз архівних матеріалів показує, що Роздільський маєток К. Лянцкоронського був багатогалузевим під-

приємницьким господарством, який орієнтувався на ринок. Магнатські маєтки у Галичині мали свої особливості, обумовленні специфічними умовами їх розвитку. Економічна відсталість Галичини ставила господарства землевласників у досить вигідні умови розвитку, забезпечуючи їм дешеву робочу силу. Значна частина землевласників, яка не могла пристосувати своє господарство до нових економічних умов, але не бажаючи втрачати прибутки поєднували різні методи організації ведення господарства, зокрема, здавали значну частину фільварків, земель, підприємств, будинків в оренду. Цим процесам також сприяло стійке зростання цін та постійний дефіцит землі. У другій половині XIX – на початку XX ст. у Галичині велике землеволодіння ще не вичерпало свого потенціалу, тому землевласник був приречений або пристосуватися до ринкових умов, щоб вижити, або розоритися.

Подальші дослідження планується провести у напрямі більш ґрунтовного вивчення господарської діяльності маєткового комплексу Карла Лянцкоронського у зазначений період.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войтович Л. Розділ: столиця «Української Швейцарії» на Дністрі / Леонтій Войтович // Дрогобицький краєзнавчий збірник / Ред. кол. Л. Тимошенко (голов. ред.), В. Александрович, Л. Винар, Л. Войтович, Я. Ісаєвич [та ін.]. – Дрогобич: Коло, 2005. – Вип. IX. – С. 234-256.
2. Вітенко М. Д. Польське велике землеволодіння в Галичині (кін. XIX – поч. XX ст.) / М. Д. Вітенко // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Серія «Історія». – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. XIV. – С. 72-78.
3. Горенко Л. М. Особливості виробничої діяльності поміщицьких господарств середнього типу на Правобережжі в пореформений період / Л. М. Горенко // Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки». – Черкаси, 2008. – Вип. 133 – 134. – С. 78-82.
4. Гуменюк Е. Н. Магнатское поместье в Галиции в период капитализма (1871 – 1910) (По материалам архива Потоцких) / Е. Н. Гуменюк // Ежегодник по аграрной истории Восточной Европы / Ред. коллег.: В. К. Яцунский (отв. ред.) и др. 1964 г. Кишинев, 1966. – С. 690 – 705.
5. У статті користуємося назвами грошей, які використовувались у архівних документах. Золотий ринський – напівофіційна назва грошової одиниці в імперії Габсбургів. З

- 1857 р. на основі монетної конвенції підписаної Австрією з німецькими державами в імперії запроваджувалися гульдени (флорини), які поділялися на 100 крейцерів. Золотий ринський вживався як синонім гульдена. У 1892 р. Австро-Угорщина провела грошову реформу, в результаті якої в обіг вводилась корона (крона). Співвідношення між старою і новою валютою було таким: 1 гульден дорівнював 2 кронам, 1 крейцар – 2 геллерам. Гульден паралельно з кроною перебував в обігу до 1899 р. Зварич В.В. Нумизматический словарь. / В. В. Зварич. – Львов: Вища школа, 1980. – 224 с.
6. Ковальчак Г. І. Економічний розвиток західноукраїнських земель / Г. І.Ковальчак. – К.: Наукова думка, 1988. – 249 с.
 7. Кравець М. М. Селянство Східної Галичини і Північної Буковини у другій половині ХІХ ст. / М. М. Кравець – Львів: Видавництво Львівського університету, 1964. – 239 с.
 8. Лобко О. А. Теплицько-Бубновецько-Ситковецький маєток родини Потоцьких ХІХ – початку ХХ ст. / О. А. Лобко // Наукові записки НаУКМА. – К., 2006. – Т. 52. Історичні науки. – С. 18–25.
 9. Порядки в Роздолі (Допись) // Народ. Орган Руско-Української радикальної партії. – 1890. – Ч. 12. – С. 182-184.
 10. Свежинський П. Аграрні відносини на Західній Україні в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. / П. Свежинський – Львів: Видавництво Львівського університету, 1966. – 192 с.
 11. Темірова Н. Р. Поміщицьке землеволодіння та землекористування на півдні України у пореформений період [Електронний ресурс] / Н. Р. Темірова // Електронний часопис «Південна Україна». – 1998. – Вип. 3. – С. 135 – 142. – Режим доступу до журн.: <http://web.znu.edu.ua/ru/uk/articles/266.pdf>
 12. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України), ф. 181, оп.1, спр.45, 3 арк.
 13. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 60, 9 арк.
 14. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 724, 5 арк.
 15. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 2539, 16 арк.
 16. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 2540, 11 арк.
 17. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 2541, 15 арк.
 18. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 2542, 18 арк.
 19. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 2544, 18 арк.
 20. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 2545, 15 арк.
 21. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 2547, 4 арк.
 22. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 2549, 17 арк.
 23. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 2561, 11 арк.
 24. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 2563, 11 арк.
 25. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 2566, 9 арк.
 26. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 2568, 12 арк.
 27. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 2572, 17 арк.
 28. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 4215, 2 арк.
 29. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 4223, 11 арк.
 30. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 4714, 7 арк.
 31. ЦДІАЛ України, ф. 181, оп. 1, спр. 5448, 1 арк.
 32. Bujak F. Galicya. Kraj. Ludnosc. Spoleczenstwo. Rolnictwo / F. Bujak.– Lwow, Warszawa, 1908. – Т. 1 – 562 s.
 33. Diamand H. Polozenie gospodarcze Galicyi przed wojna / Herman Diamand. – Lipsk, 1915. – 108 s.
 34. Dunin-Borkowski J., hr. Almanach blekitny: Genealogia zyjaecych rodow polskich / Jerzy Hr. Dunin-Borkowski. – Т. I. – Lwow – Warszawa. 1908. – 578 s.
 35. Rocznik statystyki przemyslu i handlu krajowego. Wydany przez krajowe biuro statystyczne / Pod redakcja T.Rutowskiego. – Zs. I. – Lwow, 1886. – 144 s.
 36. Skorowidz dobr tabularnych w Galicyi z Wielkiem ks. Krakowskiem. Ulozyl T. Pilat. – Lwow, 1890 – 270 s.
 37. Taborski R. Lanckoronski Karol z Brzezia / Roman Taborski // Polski Slownik Biograficzny. – Wroclaw – Warszawa – Krakow: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk – Tom XVI. – Zs. 70. – 1971. – S. 442-443.
 38. Wiadomosci statystyczne o stosunkach krajowych. Wydane przez krajowe biuro statystyczne / pod redakcja T. Pilata. – Lwow, 1891. – Т. XII. – S. LIII.